

TRICEPS

Tata halála

Triceps (Lantos László) rendező, performer, író. 1955-ben született Nagykikindán. Szabadkán érettségizett, majd az ELTE magyar–szerbhorvát–esztétika szakán folytatta tanulmányait. Jugoszlávia, Svájc és Románia után, 1993-tól Budapesten él. Legutóbbi írását 2015. 11. számunkban közöltük.

Amikor a barátaim hajnali részeg órákban arról nyafognak, hogy milyen nehéz volt a gyerekkoruk, iszapos keserőséget és felhős boldogságot érzek. Vagy inkább, fordítva: felhőtlen keserőséget és iszamós boldogságot. *Rivör díp és máúntín háj* ez az érzés, ha értik, mire gondolok. Én boldog kölyök voltam, ez nem vitás, bár nem volt mellettem sem az anyám, sem az apám. Elsodródta a „vérbe”, ahogyan ma, hatvan évesen mondanám, pedig csak nem voltak jelen, ami kis szerencse vagy nagy szerencsétlenség, mi is.

Vett nagyapám Szabadkán egy kétszobás házat a Mlaka negyedben, ami a város egyik lapályára épült, és ezért minden komoly esőzéskor előntötte a padlót a víz. A környék gyerekhada ilyenkor fateknőben az utcai árokban evezett és sárban dagonyázott, ami a legjobb multság a világon. A Mutti akkor még velünk lakott, de amikor pár év múlva átköltöztünk a Miloš Obilić utcában egy hosszú, gangos parasztházba, már nem sokáig bírta az anyja szekálását. Nagy apró, pengearcú, szigorú asszony volt, aki úgy ütötte mőkon a hátsó udvar rémét, a japán kakast, amikor rátámadt, hogy a göré adta a másikat. Azt hiszem, nem szerette anyámat, csak a Pista bátyát, aki lusta bindzsiző volt, és a végén, mint a Meteor vasipari vállalat boltvezetője, még fél év dutyit is lehúzott sikkasztásért.

Itt voltam én óvodás és kisiskolás, a nagyfi felügyelete és Tata védelme alatt. Nem kellett dolgoznom, csak keveset, mondjuk krump-libogarakat szedni a zöldségről, vagy almát válogatni. Játshattam és olvashattam, amennyit csak akartam. A házhoz tartozó hatalmas kert és két udvar kimeríthetetlen tárháza volt a lehetőségeknek, és nagy tata minden évben hozott egy kocsiderék homokot is. Lehetett várat építeni, bújócskázni, fogózni, klikkerezni, baromfit üldözni, macskát kínozni, kést dobálni. Az utcában lakó, hasonszőrű srácokkal órákig tudtunk a meggyfa tetején gubbasztani, mindenkinek megvolt a saját ága, fentről néztük a világot.

Tata sokat dolgozott a szőlőben és a földeken, hajnalban indult és alkonyatkor ért haza; rohantam elébe, amikor lovas kocsiján behajtott a kapunkon. Mindig hozott nekem valami gyümölcsöt vagy „mádárláta kenyeret”, és nem engedte, hogy Matild nagyanyám elklimpoljon, ha valami rosszaságot csináltam, és estig a fészterben bujkálva, csak mögötte mertem besettenkedni a konyhába. Télen, amikor kevés volt a munka, a városi könyvtárból kikölcsönözte és felolvasta nekem meg az írástudatlan feleségének J. F. Cooper, May Károly és Verne Gyula regényeit. Neki köszönhetem, hogy megszerettem az irodalmat, bár otthon a családi zsoldároskönyvön kívül nem volt más könyv. Megvette nekem a *Buksi* képregényújság minden számát, amit rongyosra nézegettem, azután meg szétnyirkáltam.

1967-ben Tito több mint 90 országgal kötött vízummentességet, kiadták a tízéves jugó világútlevelet, és egyik napról a másikra a fél iskolai osztályom eltűnt. Megindult a gaszarbeiterek hulláma, főleg Németországba, és sokan vitték magukkal a gyerekeiket is. Kiment az én jó anyám is, de fél év múlva csalódottan visszajött, és már nem költözött hozzánk. Nagymamámmal addigra úgy összeveszték, hogy nem is beszéltek egymással, neki semmi sem tetszett. Mutti önállósága és bátorsága halálosan bosszantotta, leszidta azért is, ha volt udvarlója, azért is, ha nem. Csak ritkán engedték, hogy meglátogassam, ezt nem értettem, és a szívem mélyén kicsit hiányzott. Bent aludtam Tatáékkal az utcai szobában, ez volt a legvilágosabb, az ablak és a cserépkályha között volt az ágyam. Nagypapa minden este, lefekvés után bekapcsolta az Orion rádiót és a Szabad Európa adását hallgatta, amíg el nem álmosodott. Én a politikai részeket untam, de a zenék szuperek voltak, akkor jelent meg a rock, a suliban mindenki a bitliszekről beszélt.

Mutti két házra tőlünk bérelt ki egy szoba-konyhás lakást, és a Városi Kórház fül-orr-gégészeti osztályán dolgozott, mint műtős nővér. Évekig éltünk egymás mellett, de még az utcán se nagyon találkoztunk. Aztán, mikor hetedikés lettem, egyszerűen fogtam magam, és átmentem hozzá. Ahogy meglátott, szóltanul magához ölelt és mindketten sírtunk. Hazamentem, és megmondtam a Tatának, hogy hazaköltözöm.

Akkoriban kezdett el érdekelni, hogy kik vagyunk. Rengeteget olvastam és láttam a szabadkai Jadran moziban a *Hideg napokat*.¹ Megkérdeztem anyát, hogy miért hívom én „muttinak”, amikor mindenki „anyának” hívja az anyját. *Azért, Lacikám — mondta —, mert mi svábok vagyunk.* Ez nagyon meglepett, mert én azt hittem, hogy jugoszlávok vagyunk. *Hát, hogy hívják nagyapádat? — kérdezte. Morloch Antonnak. És a két legjobb barátodat? Grünfelder Zolinak és Otterbein Karcsinak. De akkor miért nem beszélünk németül? Azért — válaszolta —, mert mi magyarok vagyunk.*

A Tata kéményt épített a kiskonyhának, és a létrán valami megroppant benne. Nagy nehezen elment az orvoshoz, és kiderült, hogy előrehaladott bélrákja van. Nem volt más lehetőség, csak az operáció, el kellett volna varrni a végbelét, és a székletét kivezetni az oldalán. Öt napot feküdt az onkológián, közben a szobájában ketten elhunytak ilyen műtétek után. Felöltözött, hazajött, és bejelentette a rémült családnak, hogy nem szed gyógyszert, és itthon fog meghalni. Nem hatott rá nagymám veszedelem és dühöngése, anyám rábeszélése és rívása sem.

Másfél évig húzta, egyetlen zokszó nélkül. Csonttá soványodott, csak a felfekvéseit engedte kezelni. Közben kiolvasta az *Uránia Állatvilág* öt kötetét és sokat beszélgetett velem. Akkor tudtam meg, hogy Szegeden járt gimnáziumba, de az új jugoszláv határ miatt abba kellett hagynia. Mikor elvette csóró nagymámát, kitagadták a tehetséges parasztszaládból, a vagyont három huga örökölte. *És a háború-*

¹Kovács András dokumentarista játékfilmje (Budapest, 1966) az újvidéki vérengzésről.

ban? — kérdeztem. — Mit csináltál a háborúban? A háború alatt ugyanúgy dolgoztunk, mint máskor — válaszolta. — Elrejtettük az élelmet, mert hol az egyik, hol a másik átvonuló csapat rabolta ki a népet. Erről többet nem akart beszélni.

Kifaggattam nagyanyámat, aki mérgesen odavágta, hogy Tata nem állt senki oldalán sem, biciklivel csempészte át a zöldhatáron Szegedre az élelmiszert, hozta a ruhát, a pincében hizlalta és vágta le a disznót. Amikor a folkszdojcserek elmenekültek, a maradék svábokat meg kitelepítették, nem akart menni sehova. Bejöttek a partizánok, gyilkolták a falubelieket, a pravoszláv pópa kiállt Tata mellett, de őt is elvitték, és odaveszett. Valamelyik boszniai lágerban, faki-termelésen robotoltak, a földre öntötték ki nekik a moslékot, és rendszeresen tizedelték őket. 1947-ben, amikor Tito megszüntette a táborokat és teljes amnesztiát hirdetett a túlélőknek, negyven kilósan vergődött haza.

De miért vitték el — kérdeztem Tatát —, ha nem tettél semmi rosszat? Biztos, hogy nem öltetek meg senkit? Nagyon szomorúan nézett, és azt válaszolta, hogy voltak bitangok, akik a falu határában rejtőzködtek, lopták a krumplit, letámadták az asszonyokat. Tudod, fiacskám, mikor már túl sok volt, elővettük a padlásról a puskát, és mi, svábok, magyarok és szerbek közösen, megkerestük és belőttük őket a kukoricásba... Csak sok évvel később jöttem rá, hogy ezek a „bitangok” voltak a partizánok, a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg katonái.

Tata egy májusi hajnalon magához hívott bennünket, mindenkiktől elbúcsúzott, és két óra múlva csendesesen elment. Első gimibe jártam, neki csak az elsőt sikerült elvégeznie. Szerette és tisztelte Tito marsallt, volt róla egy dopisnica méretű képe, két üveglap között, a bal sarkában apró vörös gipszrózsával, amit nagyanyám soha nem használt tükrös pipereszekrényén tartott, és minden május 1-én kitett az ablakba.